

Nyelv és nemzeti kisebbségi identitás: kvantitatív-kvalitatív-longitudinális szociolingvisztikai kutatások a román–magyar nyelvcseréről (1990–2010)

Borbély Anna

Az előadás témája a nemzeti kisebbségi identitás (a továbbiakban identitás) variabilitásának és változásának vizsgálata, amely a román–magyar nyelvcseré kutatásának is egyik részét képezi. A kutatás célja a nyelvcseré modellezése egy kétnyelvű magyarországi közösségben két évtized nyelvi adatainak elemzése alapján, pontosabban a folyamatban lévő nyelvi változás nyelvi jelenségeinek elemzésekor a kutatás központi célja: a változás szabályszerűségeinek kiderítése, valamint a változás típusának, irányának és sebességének a rögzítése. A kutatási téma összetettsége kizárja, hogy a kutatás egyetlen elméleti keretre épüljön. Két évtized alatt formálódott ki az az elméleti-kutatási keret, ami legegyszerűbben kvantitatív-kvalitatív-longitudinális szociolingvisztikai kutatási keretnek nevezhető.

A kutatás kezdetén, 1990-ben, az 1. terepmunka (T1) évében, az elsődleges feladat a vizsgált kétnyelvű közösség szociolingvisztikai helyzetének körvonalazása volt. A legmegfelelőbb elméleti keretet ehhez a Labov-i (1972) nyelvi variabilitás és változás összefüggéseit vizsgáló szociolingvisztikai keret biztosította, amely Gumperz (1982) és Fishman (1965) interakcionális szociolingvisztikai megközelítésével ötvözve lett kialakítva. Ezekhez a kvantitatív és kvalitatív elméleti keretekhez kapcsolódott az az antropológiai hatásokkal is társult szociolingvisztikai megközelítés, amely a nyelvi változást a tágabb társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális összefüggések hatásaival együtt interpretálja (vö. Gal 1978, 1979; Kontra 1990, 2003; Bartha 1999, 2002). A kutatás módszere tehát, főként a labovi látszólagos idő (1994: 43–72) és valóságos idő (1994: 73–112) elméletekre alapozva, a kvantitatív és a kvalitatív módszer kombinációjával lett kialakítva. Így az 1990-es vizsgálat (T1) a nyelvi változás állapotfelmérése volt (vö. Borbély 2001), de egyben a folyamatban lévő változás vizsgálatának kiindulópontja is (1990–2000–2010=T1–T2–T2).

Az előadásban ismertetett vizsgálat kísérlet arra, hogy kiderüljön, miként érvényesíthető a kvantitatív-kvalitatív-longitudinális szociolingvisztikai elméleti keret egy olyan kétnyelvű közösség identitásának leírásához, amely saját nyelvét lecseréli egy másik nyelvre. A vizsgálat célja kideríteni, mi a kapcsolat a nyelv és az identitás között, vagyis miként tematizálják a közösség tagjai identitásukat a nemzeti kisebbségi nyelvvel összefüggésben, és ugyanazoknál az adatközlőknél hogyan változik ez nyelvcseré helyzetben egy generációnyi (20 évnyi) idő alatt és ugyanabban a beszédhelyzetben (interjú). Az előadás a következő elméleti problémák vizsgálatára összpontosít.

(1) Az identitáskategóriák *rögzült, állandó kategóriákként* jellemezhetők-e, avagy állandó és változó, fluid jellemzők együtteseként (vö. pl. Joseph 2004).

(2) Az identitás és a nyelvcseré összefüggésében kimutathatók-e alátámasztható érvek a nyelvcseré folyamatáról, például arról, hogy a folyamat *lineáris és egyirányú* változás-e (vö. Borbély 2005).

(3) Milyen újabb lehetőséget nyújt az *identitás egyeztetése/pozicionálása* (ang.: negotiation of identity) elméleti keret a nemzeti kisebbségi identitás feldolgozásában (vö. Pavlenko and Blackledge 2004). Vagyis milyen eredményekhez vezet, ha a jelenség összetettségének igazolására olyan paraméterek összefüggéseit vizsgáljuk meg, mint: 10-20 év valóságos idő (1990–2000–2010) hatása; az adatközlők socioökonómiai háttere; valamint a megismételt adatgyűjtés szituációja.

Hivatkozások:

- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései. – Beszélők és közösségek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Bartha Csilla 2002. Nyelvhasználat, nyelvmegtartását, nyelvcsere amerikai magyar közösségben. In: Kovács Nóra és Szarka László (szerk.) *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 111–136.
- Borbély Anna 2001. *Nyelvcsere. Szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Osztály.
- Borbély 2005. Changes in Bilingual Language Choice Influenced by Real and Apparent Time: Panel study in the process of language shift in a Romanian minority community living in Hungary. In: Cohen, James – Kara T. McAlister – Kellie Rolstad és Jeff MacSwan (szerk.) *ISB4: Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism*. Somerville, MA: Cascadilla Press, 328–340.
- Gal, Susan 1978. Peasant men can't get wives: Language Change and Sex roles in a bilingual community. In: *Language in Society* 7: 1–16.
- Gal, Susan 1979. *Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*. New York: Academic Press.
- Gumperz John J. 1982. *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kontra Miklós 1990. *Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból*. *Linguistica*, A, 5. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete.
- Kontra Miklós (szerk.) 2003. *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Joseph John E. 2004. *Language and identity: national, ethnic, religious*. Palgrave Macmillan.
- Fishman, Joshua A. 1965. Language maintenance and language shift: The American immigrant case within a general theoretical perspective. In: *Sociologus* XVI.
- Pavlenko, Aneta–Blackledge, Adrian (szerk.) 2004. *Negotiation of identities in multilingual contexts*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.